

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Onverwerkt verleden: Collaboratie en repressie in België 1942-1952
Ackaert, J.

Citation

Ackaert, J. (1992). Boekbespreking van: Onverwerkt verleden: Collaboratie en repressie in België 1942-1952. *Acta Politica*, 27: 1992(4), 465-467. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3450039>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3450039>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

- Schendelen, M.P.C.M. van (1990), *Toegepaste politicologie*. Leiden.
- Valkenburgh, P. (1968), *Inleiding tot de politicologie: Problemen van maatschappij en macht*. Amsterdam.
- Vis, J.C.P.M. (1988), *Politiek en democratie: Een inleiding*. Groningen.
- Vree, J.K. De (1982), *Foundations of Social and Political Processes: The dynamics of human behaviour, politics, and society*, volume 1. Bilthoven.
- Vree, J.K. De (1990), *Order and disorder in the human universe: The foundations of behavioural and social science*, three volumes. Bilthoven.

Boekbesprekingen

Luc Huyse, Steven Dhondt, **Onverwerkt verleden. Collaboratie en repressie in België 1942-1952**. Kritak, Leuven 1991.

België heeft last met de verwerking van zijn oorlogsverleden. Het gedrag van de collaborateurs tijdens de oorlog en hun behandeling achteraf doen nog regelmatig de emoties hoog oplaaen. E.H. Kossmann schreef ooit na een vergelijking van de Franse, Nederlandse, Noorse en Belgische aanpak van diegenen die 'fout zaten', dat inzake België geenszins kon worden opgemerkt dat de repressie buitengewoon streng of mild was. Deze zin voor het in acht nemen van verhoudingen ontgaat heel wat Belgische politici. De repressie was en blijft voor velen onder hen hetzij een machiavellistische poging om de Vlaamse Beweging zowel politiek als cultureel te ont-hoofden, hetzij een koel geplande greep naar de macht door de (vrijzinnige) linker-zijde. Zelden hebben wetenschappelijk onderbouwde argumenten hun inbreng in dit debat. Het team rond de rechtssocioloog Luc Huyse van de KU Leuven poogt met *Onverwerkt verleden. Collaboratie en repressie in België 1942-1952* hierin verandering te brengen. Dit was geen eenvoudige opgave. In de proloog van *Onverwerkt verleden* wijst Luc Huyse op de ambiguïteit waardoor de literatuur over collaboratie en repressie is getekend. Er bestaat een overvloed aan publikaties over dit thema, maar een bijzonder groot gedeelte van deze teksten (zelfs deze opgetekend door academici) lijden onder een overdosis subjectiviteit. De repressieliteratuur was in het verleden dan ook vaak het instrument om het grote gelijk of ongelijk van deze of gene zijde in de geschiedenis te bewijzen en veel minder een poging om systematisch te registreren, verklaren en begrijpen van wat in België gebeurde tijdens de jaren veertig.

Onverwerkt verleden heeft ongetwijfeld de ambitie om klaarheid te brengen in de 'dark pages' van de Belgische twintigste-eeuwse geschiedenis. Het eerste deel van dit werk beschrijft kort de verschillende gedaanten waarin de repressie zich voordeed. Repressie betekent niet enkel het optreden van de (militaire) straffrechters, maar in heel wat gevallen ook het verlies van burgerlijke en politieke rechten, het horsoren en ontslaan van burgemeesters en ambtenaren, het stigmatiseren van (al dan niet vermeende) collaborateurs en sympathisanten van de Nieuwe Orde enz.

Het tweede deel van Huyses onderzoek poogt de politieke besluitvorming achter het repressiebeleid in kaart te brengen. In tegenstelling tot de eerder aangestipte

wijd verbreide visie dat de repressie eigenlijk neerkwam op een koel geplande afrekening, komen de auteurs tot de vaststelling dat geenszins van een rationeel, systematisch beleid kan worden gesproken. In tegendeel, de politiek wekt de indruk de gebeurtenissen (zoals de internering van 70.000 mensen in de winter van 1944-1945) veeleer achterna te lopen dan wel degelijk te sturen. Van continuïteit in het beleid was aanvankelijk geen sprake. Improviseren was het leidmotief bij uitstek. Dit komt zowel tot uiting in de behandeling van de gedetineerden als in de werving van de magistraten, de organisatie en bemanning van de krijgswagen. Daarenboven bleek geen van de grote politieke families een duidelijk project over de organisatie en het verloop van de repressie in pacht te hebben. Daar waar het tot een confrontatie kwam tussen links en rechts, bleek dat deze gevat was in de verschillende strategieën met de *Koningskwesitie* als inzet. Nadat de electorale spanningen na de verkiezingen van 1946 eenmaal waren geweken, viel de scherpte in de confrontatie tussen links en rechts rond het repressievraagstuk dan ook weg.

Het meest innoverende aspect aan *Onverwerkt verleden* is de statistische analyse van de rechtspraak. Tussen oktober 1944 en december 1952 publiceerde het Belgisch Staatsblad 55.989 uittreksels van vonnissen en arresten van de militaire rechters en 22.389 uittreksels van burgerlijke epuratiebesluiten. Door middel van een toevalsteekproef selecteerde Huyse 5.061 uittreksels, die aan een statistische analyse werden onderworpen. Zo worden de fluctuaties in de processen en de verschillen over de gewesten en arrondissementen geduid. Dit laatste leidt tot conclusies die tot op heden politiek relevant blijven. De actuele onbespreekbaarheid onder de Waalse politieke elite van de voorstellen tot opruiming van de gevolgen van de repressie kan verklaard worden doordat de collaboratie in Wallonië een veel hatelijker karakter (verklikking, foltering enz.) vertoonde dan in Vlaanderen, waar de samenwerking met de bezetter zich vooral uitte in een politiek gedrag. Huyse wijst ook op de mildere aanpak van de economische collaboratie (onder druk van de economische heropbouw van het land).

Dat de rechtsstaat niet ongeschonden uit deze periode kwam, blijkt uit het verloop van de strafmaat: meteen na de bevrijding werd aanzienlijk zwaarder gestraft dan pakweg enige jaren later. Wie, met andere woorden, zijn verschijning voor de strafrechter kon uitstellen, werd beloond met een beduidend lagere strafmaat. In de eerste maanden na de bevrijding werkte de strafrechter immers 'sous l'empire de la passion'. Ondanks deze aberraties nuanceert Huyse het in Vlaanderen traditionele beeld van de nietsontziende, hardvochtige repressie. Na enige tijd herpakte de magistratuur zich door begane fouten zo niet ongedaan te maken, dan toch te verzachten. Dit betekent niet dat geen wonden open bleven. In de berechting van de collaborateurs was er wel degelijk sprake van ongelijkheid op drie niveaus: de economische collaboratie werd zachter aangepakt, er was de ongelijkheid in tijd en daarnaast favorietisme en voorkeursbehandeling in de berechting van de collaborateurs.

Huyse rondt zijn analyse af met enkele beschouwingen over het 'amnestievraagstuk'. Hij is geen ongenueerd pleitbezorger van algemene amnestieverlening. Deze maatregel wist in zijn ogen schuld en boete terzelfder tijd uit. Hij pleit daarentegen voor het uitwissen van de boete naar de toekomst, maar voor het openhouden van de schuldvraag naar de toekomst. In het licht van de heropleving van

extreem-rechts in België wint Huyses slotzin aan kracht: 'een herhaalde bezinning over wat toen gebeurd is, kan zeer nuttig zijn'.

Onverwerkt verleden is het eerste wetenschappelijk onderbouwd totaalbeeld over de repressie. Eventuele aanmerkingen over het gebruikte bronnenmateriaal kunnen niet gedebiteerd worden op rekening van de auteurs, maar wel op de beschikbaarheid van het bronnenmateriaal. De gerechtelijke dossiers zijn krachtens de Belgische archiefwet nog altijd niet ter inzage, zodat er voor de Leuvense vorsers niets anders opzat dan een beroep te doen op de uittreksels in het Belgisch Staatsblad. Het is niet duidelijk in welke mate de onnauwkeurigheden bij de redactie van deze uittreksels afbreuk kunnen doen aan Huyses conclusies. Hetzelfde geldt met betrekking tot het bronnenmateriaal over de wijze waarop het repressiebeleid politiek werd geconcipieerd. De documenten en notulen over bij voorbeeld de discussies in de ministerraad blijven nog altijd afgesloten voor wetenschappelijk onderzoek. In het beste geval zullen we pas aan het einde van dit decennium kunnen nagaan of Huyses hypothesen gefalsificeerd danwel bevestigd worden.

Johan Ackaert

J.Th.A. Bressers en A. Hoogerwerf, **Beleidsevaluatie**. Samsom H.D. Tjeenk Wilink, Alphen aan den Rijn 1991.

Dit boek is een tweede druk van een uitgave die in 1984 is verschenen onder de titel *Handboek Beleidsevaluatie*. Het boek is vergaand herzien. In feite zijn slechts vier van de vijftien hoofdstukken uit de eerste druk in de nieuwe versie terug te vinden. Negen hoofdstukken zijn volledig nieuw. Ook de organisatie van het boek is ingrijpend gewijzigd. Na een inleidend hoofdstuk worden in de nieuwe opzet de 'stappen in het effectiviteitsonderzoek' successievelijk behandeld (hoofdstuk 2 tot en met 9). Daarbij wordt onder meer onderscheid gemaakt tussen het 'vaststellen van de doelbereiking' (hoofdstuk 4) en het bepalen van de 'bijdrage van het beleid aan de doelbereiking' (hoofdstuk 5 en 6). Na de 'stappen in het effectiviteitsonderzoek' wordt aandacht besteed aan 'andere vormen van beleidsevaluatie' (hoofdstuk 10 tot en met 13). In dat verband wordt onder meer aandacht besteed aan de 'kosten-baten-analyse en de decisie-analyse', de 'juridische evaluatie van beleid' en de 'meta-evaluatie' (evaluatie van evaluatie).

Het boek is in zijn nieuwe gedaante aanzienlijk systematischer geworden. Duidelijk is dat de redacteurs hieraan veel aandacht hebben gegeven. Ook is het verstandig dat de wat pretentieuze benaming 'Handboek' is vervallen. Deze vlag dekte de lading ook niet, want daartoe worden met name meer technische onderwerpen zoals methoden van dataverzameling, kosten-baten-analyse en andere methoden van ex ante-evaluatie te weinig diepgaand behandeld. Het boek moet veeleer als een inleiding worden beschouwd en kan als zodanig zowel in het onderwijs als voor praktijkmensen die in hun werk met beleidsevaluatie te maken krijgen, ongetwijfeld een nuttige rol spelen. Overigens kan men zich wel afvragen of het een goed